

Yeni Arşiv Belgeleri Işığında Kemal Kaya Efendi

Coşkun KUMRU¹

Öz

Kemal Kaya Efendi, Almanya ve Fransa'da eğitim görmüş ve Birinci Dünya Savaşı'nda Kafkas cephesinde görev almış bir Osmanlı subayıdır. Savaşta yaralı düşerek Ruslara esir olmuş ve bu sıfatla Sibirya'ya gönderilmiştir. Rusya'da Bolşevik idaresinin tesisi üzerine Çin'e iltica etmiştir. Mültecilerle birlikte Çin'in Harbin şehrine gelen Kemal Kaya Efendi, "Yeni Hayat" isimindeki Türk-Tatar mektebinde öğretmenlik yapmış, oradan Pekin'e giderek çok iyi bildiği Fransız dili üzerine dersler vermiştir. Pekin'de bulunduğu sırada tanıştığı Doğu Türkistan liderleri, Çinli Müslümanları sevk ve idare ederek onlara yardım etmesini kendisinden rica etmiştir. Kemal Kaya Efendi, üzerinde nüfuz kazandığı Çinli Müslüman General Ma Zhongying'e Genelkurmay Başkanı olarak hizmet vermiş ve Doğu Türkistan Valisi Jin Shuren'e karşı bir hamle yapması için onu teşvik etmiştir. Kemal Kaya Efendi'nin hayatı ve faaliyetlerine ilişkin literatürde birbirleriyle çelişkili olmakla beraber az sayıda malumat bulunmaktadır. Söz konusu malumatın önemli bir bölümü de Kemal Kaya Efendi'nin Çin'de bulunduğu döneme ilişkin kaleme alınan hatıratlara dayanmaktadır. Türk Diplomatik arşivinde bulunan ve şimdiye kadar bilinmeyen arşiv kayıtları ilk kez çalışmamızla birlikte gün yüzüne çıkmaktadır. Söz konusu belgelerde daha önce herhangi bir resmine rastlayamadığımız Kemal Kaya Efendi'nin bir adet fotoğrafı da yer almaktadır. Makalemizde Türk Diplomatik arşivinde tespit edilen belgelerden ve diğer kaynaklardan yola çıkılarak Kemal Kaya Efendi'nin bir portresini çizmek amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kemal Kaya Efendi, Doğu Türkistan, Çin, General Ma Zhongying, Türk Diplomatik Arşivi.

Kemal Kaya Efendi in The Light of The New Archive Documents

Abstract

Kemal Kaya Efendi was an Ottoman officer who was educated in Germany and France and served on the Caucasian front in the First World War. He was wounded in the war captured by the Russians and sent to Siberia. He took refuge in China with the establishment of the Bolshevik administration in Russia. Kemal Kaya Efendi, who came to the city of Harbin in China with the refugees, worked as a teacher in the Turkish-Tatar school called "New Life", went to Beijing from there and gave lessons on the French language, which he knew very well. The leaders of East Turkestan, whom he met while he was in Beijing, asked him to help them by guiding and managing the Chinese Muslims. Kemal Kaya Efendi served as Chief of General Staff to Chinese Muslim General Ma Zhongying, over whom he gained influence, and encouraged him to make a move against East Turkestan Governor Jin Shuren. There is little information, although contradictory, in the literature on the life and activities of Kemal Kaya Efendi. An important part of this information is based on the memoirs written about the period Kemal Kaya Efendi was in China. Archival records in the Turkish Diplomatic Archive, which were unknown until now, are revealed for the first time in our study. One photograph of Kemal Kaya Efendi, whose picture has not been found before, is also included in the documents. Our article aims to draw a portrait of Kemal Kaya Efendi based on the documents and other sources found in the Turkish Diplomatic Archive.

Keywords: Kemal Kaya Efendi, East Turkestan, China, General Ma Zhongying, Turkish Diplomatic Archives.

Atıf İçin / Please Cite As:

Kumru, C. (2024). Yeni arşiv belgeleri ışığında Kemal Kaya Efendi. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 13(3), 1098-1108. doi:10.33206/mjss.1271014

Geliş Tarihi / Received Date: 25.03.2023

Kabul Tarihi / Accepted Date: 29.12.2023

¹ Dr. Öğr. Üyesi - Pamukkale Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, ckumru@pau.edu.tr,

 ORCID: 0000-0001-5852-6855

Giriş

Çinliler işgal ettikleri Doğu Türkistan'ın adını 1882'de Hsin-chiang (Xin-jiang) yani "yeni ele geçirilmiş toprak" olarak değiştirdiler. 1884'te ise Doğu Türkistan (Sinkiang/Sincan) vilâyetini tesis ettiler. 1932'de Niyaz Hacı ve Sâlih Dorga önderliğindeki ayaklanma hareketi Musul Maksut, Mahmud Muhiti, Hâfız Beg, Mehmed Emin Buğra, Sâbit Dâmolla, Osman Beg, Şeref Han Töre gibi önemli isimlerin de katılımıyla bütün Doğu Türkistan'a yayıldı. İli vilâyeti ve Urumçi'ye bağlı birkaç kaza dışında bütün Doğu Türkistan kurtarıldı ve 12 Kasım 1933'te Kâşgar'da Doğu Türkistan İslâm Cumhuriyeti ilan edildi. Doğu Türkistan İslâm Cumhuriyeti'nin Cumhurbaşkanlığına Hoca Niyaz Hacı seçildi ve hükümet Sâbit Dâmolla tarafından kuruldu (Taşağıl, 2012, s. 559). Yeni idare, bölgeye hâkim olmak isteyen Çinliler ve Ruslarla mücadele etmek zorunda kaldı.

Doğu Türkistan'ı yöneten Çinli valiler uzun süredir halka yönelik sert politikalar izlemekteydi. 1911-1928 yılları arasında valilik yapan Yang Zengxin'den sonra Jin Shuren (1928-1933) göreve geldi. Yang ve Jin'in görev süresi boyunca korkunç eylemlerinden kaynaklanan şikayetler 1931'de Doğu Türkistan'da kısa süre sonra tüm eyaleti saran bir yangını ateşledi (Forbes, 1986, s. 38-52). 1930'ların başındaki mücadeleler genellikle 19. yüzyıldaki dini farklılıklara dayalı isyanların bir devamı olarak dikkat çekmişti.

20. yüzyılın başlarındaki ayaklanmalar, 19. yüzyıldakilerle sömürge rejiminin yönlerinden memnuniyetsizliğin nihai bir nedenini paylaşabilirken, yakın nedenler, menşese meselesi, yerel ve dış aktörler ve ideolojik kaygıların tümü diğerlerinden farklıydı. Dahası, çeşitli isyancı ve muhalif hareketlerin hizipleşmesi, İslâm'ın bir rol oynamasına rağmen, bunun bütünüyle medeniyetler arası bir fay hattı boyunca "İslâm'a karşı Çin" davası olmadığını göstermekteydi. Çin yönetimine karşı harekete geçen isyancılar sadece Uygur Türklerinden müteşekkil değildi. İsyana yol açan temel mesele, Çing döneminden kalma idari bir kısıtlama, Vali Jin'in bunu ortadan kaldırma çabası ve Doğu Türkistan'ın doğusuna Çin göçünün yol açtığı gerilimlerdi. Mançu rejimi, İç Asya görünümüne uygun olarak Moğol örneğini izleyerek, bazı Moğol ve Türk bölgelerindeki aristokrat müteşekkilin kendi toprakları ve halkları üzerinde kişisel kalıtsal yönetimi sürdürmelerine izin vermişti (Millward ve Tursun, 2004, s. 73-74).

Çin'de önemli bir etkinliğe sahip olan Müslüman General Ma Zhongying, Yeni 36. Tümen (Ulusal Devrim Ordusu)'ün komutanıydı. Özellikle Kansu ve Doğu Türkistan'daki Müslüman nüfus tarafından çok saygı görüyordu. Doğu Türkistan Valisi Jin Shuren'i devirmek için ittifak çabasına girişen General Ma Zhongying bölgenin önde gelen kişileriyle çeşitli temaslarda bulundu. 1933'te Jin Shuren'in yerine iktidara gelen General Şeng Şisey (1933-1942) ile kendisi arasındaki aralıklı çatışmalar oldukça uzun sürdü. Nihayet Temmuz 1934'te General Şeng'in birlikleri tarafından yenildi ve Sovyet Rusya'ya sığınmak zorunda kaldı. General Ma Zhongying ve birliklerinden geriye kalanlar Sovyet yetkilileri tarafından silahsızlandırıldı ve Rusya'da tutuklandı (Powell, 1936, s. 184). Kemal Kaya Efendi bu hareketli devrin önemli isimlerinden General Ma'nın askeri müşaviri olarak onun politikalarında ciddi etkilere sahip olmuştur.

Doğu Türkistan'da Bir Türk Komutan: Kemal Kaya Efendi

General Ma'nın Doğu Türkistan'daki siyasi durum hakkında 1931'in başlarında Urumçi'den kuzeybatı Kansu'ya seyahat eden, görünüşe göre İstanbul'dan gelmiş olan iki Türk'ten bilgi aldığı tahmin edilebilir. Bu iki kişi daha sonra Ma'nın askeri karargahına bağlandı ve bunlardan biri olan Kemal Kaya Efendi, Ma'nın Genelkurmay Başkanı oldu (Forbes, 1986, s. 54-55). Ma'nın yakın çevresinde beliren bu iki yabancı hakkında İstanbul'dan gelmeleri ve Müslüman olmaları dışında pek bir şey bilinmiyordu. Her iki yabancı da savaş deneyimine sahipti. Çünkü ikisi de I. Dünya Savaşı'nda mücadele vermişti ve bu savaşın yararlarını taşıyorlardı. Genç olan, ordu deneyimi ona askeri konularda liderlik sağlayan bir eylem adamıydı. Yaşlı olan, Kemal Kaya Efendi, Paris Üniversitesi mezunuydu, birkaç dil konuşan ve Avrupa siyaseti hakkında geniş bilgisi olan bir adamdı (Cable ve French, 1947, s. 224).

Kemal Kaya Efendi'nin hayatı hakkında sınırlı malumat bulunmaktadır. Eldeki verilere göre İstanbullu olduğu düşünölmektedir. Fransa ve Almanya'daki askeri eğitimden sonra Birinci Dünya Savaşı'nda Kafkas cephesinde Alman Albay von Epp'in komutasında Rus esaretine düşene kadar görev yapmış, daha sonra da Rus İç Savaşı esnasında hizmet görmüştü (Nyman, 1977, s. 101; Forbes, 1986, s. 242). Esasen Kemal Kaya'nın kimliğine ilişkin muhtelif yorumlar bulunmaktadır. Doğu Türkistanlı siyasetçi Seyfettin Azizi'nin belirttiğine göre Kemal Kaya Efendi Japonya'nın casusuydu. Bu iddianın sebebi ise söz konusu şahsın Türkiye'deki devrim sonrasında Japonya'ya kaçması ve Japonya'nın onu General Ma Zhongying'e askeri müteşar olarak göndermiş olmasıydı (İnayet, 2000, s. 323).

İstanbul'dan Ma'nın karargahına gelen her iki Türk de Doğu Türkistan Valisi Jin Shuren'e karşı kişisel bir kin besliyordu. Sovyetler Birliği'nden Doğu Türkistan'a girdiği bildirilen iki ismin muhalif olmaları nedeniyle Kemal Atatürk tarafından sürgüne gönderilen kişilerden olduğu ifade ediliyordu. Daha öncesinde Urumçi'de iş yapmayı ve onun serbest ticaret bölgesinde tanınan tüccarlar olmayı ummuşlardı. 1930'da sermayelerini yatırdıkları ve iyi kar elde etmeyi umdukları mal yüklü bir deve kervanıyla Urumçi'ye gelmişlerdi. Geldikleri Vali Jin'e rapor edildi ancak vali, şüphe duyduğu bu iki ismin casus oldukları gerekçesiyle tutuklanmalarını ve hapse atılmalarını emretti. Urumçi hapishaneleri hiçbir zaman sağlıklı yerler olmadığı gibi içeri girenlerin çoğu da hayatta kalamıyordu. İki Türk bu esareten canlı olarak çıktysa da mali açıdan tükenmiş durumlardı. Serbest bırakıldıklarında Kansu'ya gittiler ve General Ma'ya bir teklifle yaklaştılar. General Ma hizmetlerinin değerini anlayınca onları kadrosuna kattı ve iki Türk onun askeri müşavirleri oldular (Cable ve French, 1947, s. 224; Forbes, 1986, s. 242; Oraltay, 1976, s. 82).

Kemal Kaya Efendi'nin Doğu Türkistan Valisi Jin'den intikam almak amacıyla General Ma'nın 1931'de Doğu Türkistan'ı işgalini teşvik etmede etkili olduğu sanılmaktadır. Kendisi 1933-1934'teki ikinci Tungan istilası sırasında General Ma'nın Genel Kurmay Başkanı olarak görev yapmıştır. Fransız Askeri Akademisi'nden mezun olduğu Paris'e gitmeden önce Elbing'de Alman İmparatorluk Ordusunda ve daha sonra Kafkasya'da von Epp'in emrinde kurmay subay olarak görev yaptığından General Ma'nın savaş çabalarına katkısı büyük olmuştur (Forbes, 1986, s. 242).

Kemal Kaya Efendi Genel Kurmay Başkanı olarak General Ma'ya savaş stratejileri konusunda değerli önerilerde bulunmuştu (Wu, 1984, s. 75). Kendisi mükemmel bir stratejist idi ve daha önce Türk ordusunda Albaylık rütbesiyle görev yapmıştı (Nyman, 1977, s. 110; Petro, 1933, s. 211). Kemal Kaya Efendi ile General Ma, Kansu'ya doğru ilerlerken güçlerini organize ederek sekiz ilâ on bin kişiden oluştuğu belirtilen büyük bir ordu teşkil edebilmişlerdi (Wu, 1984, s. 76). Kemal Kaya Efendi'nin kabiliyeti sayesinde General Ma çok geçmeden egemenliğini genişletti ve üç zengin şehir olan Ganzhou, Suzhou ve Ansi'yi kontrolü altına aldı. Bu girişim onu mali sıkıntılardan kurtardı ve ordusunu yeniden düzenlemesine, sıkı bir disiplin tesis etmesine ve Doğu Türkistan seferini baştan sona hazırlamasına izin verdi (Petro, 1933, s. 211).

General Ma'nın iki Türk kurmayı kişisel düşmanları olan Vali Jin'in topraklarını tehdit edecek olan bir kampanyaya ağırlık verdiler. General Ma aceleci bir kararla Türkistan'dan ayrılarak güneye, Ningxia'ya doğru ilerledi. Fakat Türk danışmanları, General üzerindeki nüfuzları marifetiyle onun ilgisini yavaş yavaş arzularının yattığı coğrafyaya, yani kendilerine haksızlık ettiğini düşündükleri Vali Jin'in toprakları olan Doğu Türkistan'a çevirdiler. Türk danışmanların tavsiyesi neticesinde General ve ordusu, Hami'ye (Kumul) giden çöl yoluna doğru harekete geçti. Ordunun yaz ortasında beş yüz Tungan süvari kuvvetiyle çölü geçmesi, askeri dayanıklılığın cüretkar ve stratejik bir başarısıydı. General ve ordusu Türkistan'da görüldüğünde Urumçi Hükümeti tamamen gafil avlanırken General Ma, Müslüman kuvvetlerinin takdir gören lideri oldu. General, Barköl'e saldırdı, muzaffer oldu ve hemen kendi askerlerini ateşli silahlar ve mühimmatlarla donattı. Daha sonra Hami'ye ilerledi ve orayı kuşattı. Halk banliyölerden çekilerek tüm resmi binaların bulunduğu müstahkem küçük kasabaya sığındı ve bu olağanüstü kuşatma altı ay sürdü. Ma'nın ordusu tarafından çeşitli şekillerde müteaddit saldırılar düzenlendi (Cable ve French, 1947, s. 225). General Ma'nın Urumçi dışında ele geçirilen iki uçaktan biriyle Kemal Kaya'yı Moskova'ya göndermeyi amaçladığı ifade ediliyordu. Bununla birlikte Kemal Kaya, hava yolculuğu sevmediği için plan boşa çıkmıştı (Hedin, 1944, s. 65).

General Ma'nın faaliyetlerinde kendisine yardımcı olan Kemal Kaya Efendi, Fransızca, Almanca ve İngilizceyi akıcı bir şekilde konuşan entelektüel bir insandı (Petro, 1933, s. 211). Hedin'in (1944, s. 67) belirttiğine göre Kemal Kaya Efendi, mükemmel derecede Fransızca konuşuyordu. Bölge üzerine izlenimlerini paylaşan Petro'nun anlatımıyla Kemal Kaya Efendi, Çin askeri üniforması giymiş mükemmel Fransızcayla konuşan biriydi. Onun ifadesine göre Kemal Kaya, konuşabileceği bir yabancıya olmasına sevinmiş ve kişisel konuğu olarak onun kampta kalmasını arzu etmişti. Petro, (1933, s. 216) Kemal Kaya ile altı gün geçirdiğini belirtmekte, sohbetleri esnasında isyancılarla ilgili yeni bilgiler aldığını aktarmaktadır. Petro'nun aktardığına göre Kemal Kaya, General Ma ile işbirliği yaptığı konusu açıldığında Pan-İslamî hareket doğrultusunda çalıştığını vurgulamıştır.

Orta Asya seyahatinde bulunan Fransız gazeteci ve yazar Georges Le Fèvre (1935, s. 242-243) ise Kemal Kaya Efendi'ye dair izlenimlerini şu şekilde aktarmaktadır:

“Bir de Türk muhafızlarından eski bir subay olan ve Genelkurmay Başkanı olarak görev yapan Albay Kemal ile tanışmasaydım asi güçler için artık bir çoban olabirdim, çok kibar ve nazikti. Konuştuğum olarak beni karargahta ağırladı.”

Hedin, (1944, s. 67) seyahat notlarında Kemal Kaya Efendi ile olan sohbetlerine yer vermektedir. Kemal Kaya Efendi Hedin'in Türkiye'deki seyahatlerine imrenmişti. Kansu ve Doğu Türkistan'dan bıkmıştı ve özlediği memleketi Türkiye'ye gitmek istiyordu. Kemal Kaya Efendi sonraki süreçte Urumçı'yi terk ederek Sovyet Başkonsolosluğuna gitti. Üniformasını bırakarak Çin, Fransız, Alman ya da Ruslar gibi çağdaş dünyanın bir yurttaşı olmak düşüncesiyle güzel kesimli yaz kıyafetlerini ve panama şapkasını giydi. Kemal Kaya'nın Türk olmayıp Ermeni veya Gürcü gibi bir millettten olduğuna dair spekülasyonlar başladı. Kendisi daha sonra SSCB'ye döndü. Onun ayrılışı General Ma'nın Kaşgar'a geri çekilmesinden önceki kritik bir zamanda yaşandığından Sovyet yetkililerce Urumçı'de kendisine sıcak bir karşılama yapıldı (Nyman, 1977, s. 103).

Kemal Kaya Efendi'nin Genelkurmay Başkanı olarak hizmet ettiği General Ma'nın hem Japonlarla hem de Sovyetlerle bugün hala tartışılan şüpheli bağları vardı. Miller'e (1994, s. 297) göre Çinli General, bir Sovyet ajanı olarak tanımlanan ve belki de GPU² eğitimi almış olan Kemal Kaya Efendi tarafından muhtemelen bir Sovyet ajanı provokatörü olarak manipüle edilmiş olabilir.

Nyman'ın düşüncesine göre Kemal Kaya Efendi, SSCB'deki bir Türk savaş mahkumu olarak GPU veya benzeri bir kuruluşun tesiri altında kalmıştı. Harbin'de bulunduktan sonra Doğu Türkistan Hükümetinin Sovyetlerden yardım isteğine yol açacak olan karışıklığın çıkartılması gayesiyle General Ma'yu Doğu Türkistan'ı istilaya ikna etme yoluna başvurmuştu. Böylece General Ma bilinçli veya bilinçsiz şekilde Doğu Türkistan'daki yeni nizamın yaratıcısı oldu. Nyman'a (1977, s. 104) göre Kemal Kaya Efendi, SSCB'nin çıkarlarına uygun hareket ederek katalizör görevi gören bir ajandı. Bu fikre göre yüksek ihtimal bir Sovyet ajanı olduğu düşünölen Kemal Kaya Efendi'nin tesiri altındaki General Ma, gitgide SSCB'ye meyilli duruma gelmişti. Kemal Kaya Efendi'nin General Ma'nın Doğu Türkistan'da gerçekleştirdiği katliamlarda rol alıp almadığı meselesine ilişkin ise herhangi bir malumata rastlanmamıştı (İnayet, 2000, s. 323).

Kemal Kaya Efendi'nin kimliği ve faaliyetlerine ilişkin literatürdeki bilgiler büyük ölçüde seyahat notları ve tanıklıklara dayanmaktadır. Kaynaklarda teyidi mümkün olmayan anlatımların ve büyük boşlukların olduğu anlaşılmaktadır. Bu bakımdan Türk Diplomatik arşivindeki 1933 yılına tarihlenen resmi yazışmalar söz konusu hususlardaki eksiklikleri gidermesi ve Kemal Kaya Efendi'nin portresinin netleştirilmesi noktasında şüphesiz ki kıymetlidir. Türkiye Cumhuriyeti'nin Tokyo Büyökelçiliği'nden Daimi Maslahatgözar ve Orta Elçi³ imzasıyla Hariciye Vekâletine gönderilen 6 Ocak 1933 tarihli yazıda, Harbin şehrinde daha ziyade Japonların nüfuzu altında, Rus lisanında çıkmakta olan "*Harbin Haberleri*" namındaki gazetenin 2 Aralık 1932 tarihli nüshasında "*Bir Harbinli şarkî Türkistan'daki asilerin başkumandanıdır*" başlığı ile çıkan yazının Türkçeye çevrilmiş bir sureti ile Kemal Kaya Efendinin bir fotoğrafı takdim edilmiştir (TDA/515/7485-38719-5, 06.01.1933).

"*Harbin Haberleri*" gazetesinin 2 Aralık 1932 tarihli nüshası şu şekildeydi:

"*Bir Harbinli şarkî Türkistan'daki asilerin başkumandanıdır.*

Harbin ve Sibiry'a bulunan bir Türk zabitî şarkî Türkistan'daki asilerin başkumandanıdır.

Pekin'den alınan haberlere göre yazdan beri bahsolunan şarkî Türkistan isyanı, Sincan vilayetindeki Çinli müslömanlar arasında son baharda çok genişlemiştir. Hami-Turfan arasında bulunan yerler şimdi müllö ibtilalci müslöman komitesinin sevk ve idare ettiği müslöman orduları tarafından meşgul bulunmaktadır. Bu ibtilalin rubu ve başkumandanı Harbin'de çok iyi tanınan Kaya Kemal'dir.

Çinli terhibi ve Mareşal Feng-yu-hsiang

Cumhuriyetin ilanından beri Çin hükümeti müslömanların bulunduğu yerlerde kuvvetli bir Çinleştirme politikası takip etmek istemiş ve on beş seneden beri, bütün müslöman teşkilatına ve onun liderlerine mümkün olan her türlü müşkülatı çıkarmıştır. Feng-yu-hsiang'ın Kansu vilayetine gelmesinden beri terhib artmış, Çin polisi ve ordusunun birçok mektep ve camileri kapamış olması müslömanları ibtilal yapmaya mecbur etmiştir. 1928 ibtilali Feng-yu-hsiang'ın Kansu ve Sincan'da bulunan orduları tarafından pek kanlı bir şekilde bastırılmış ve kesilen kırk binden arta kalan on binlerce insan da şarkî Türkistan'a iltica eylemişti. Bu vakitten beri, her vilayette gizli bir surette çalışan müslömanlar, ibtilal tabyasını değiştirmişlerdi. Çünkü bunlar kendilerini idare eden bir merkez bulmuşlardı: Kaya Kemal. Fakat hatta müslömanlar arasında bile gizli olan Kaya Kemal ismi ancak bu senenin başıran ayı içinde herkes için malum olmuştur.

² GPU: KGB'nin öncüsü olan ve 1934 yılına kadar faaliyet yürüten Sovyet Siyasi Polis teşkilatı.

³ Dönemin Maslahatgözarı *Nebil Batı* idi. Görev süresi 17.12.1931-13.02.1936 tarihleri arasındadır. Bkz. <http://tokyo.be.mfa.gov.tr/Mission/MissionChiefHistory> (Erişim tarihi: 20.03.2023).

Harpten evvel İstanbul Harbiye mektebinde genç bir zabıt olan Kaya Kemal harbin açılması ile Rus cephesine gitmiş ve orada yaralı düşerek Ruslara esir olmuş ve bu sıfatla Sibiryaya gönderilmiş ve orada, bir müslüman tarikatının meşhur reisi olup Çita'da Ataman Semenoff nezdinde Arabistan'ın mümessili olarak bulunan Prens El-Kadiri ile tanışmıştır. Mültecilerle Harbin'e gelen Kaya Kemal Yeni Hayat isimindeki Türk-Tatar mektebinde ders vermiş, oradan Pekin'e giderek orada da çok iyi bildiği Fransızca dersleri vermiştir. Pekin'de bulunduğu sırada tanıştığı Kansu Sincan liderleri Çinli müslümanları sevk ve idare ederek onlara yardım etmesini kendisinden rica etmişlerdir.

Müslüman asilerin şimdiki vaziyeti

Daha 1928-1929 seneleri içinde müslümanların bozulmuş Çin ordularına karşı elde ettikleri galibiyetlerde Kaya Kemal'in zeki eli hissediliyordu. Bu sene Haney topraklarındaki cidal Sincan'a geçiyor ve haziran ayından bugüne kadar Hani ve Turfan, Kaya Kemal orduları tarafından işgal ediliyor. Urumçi'deki Çin valisi merkezin kendisine yardım etmemesi ve ordusunun pek çok harp malzemesine malik ve çok iyi tanzim edilmiş müslümanlar ordusunu mağlup edebilecek kabiliyette bulunmaması dolayısıyla, idaresi ile mükellef bulunduğu arazi üzerinde yeni bir hükümetin teşekkülünü kabul eylemek zaruretinde bulunuyordu. Kaya Kemal Tiyānşan dağlarının arkasında nüfuzu muntakasını Şarkî Türkistan'a kadar yaymakla uğraşiyor." (TDA/515/7485-38719-5, 06.01.1933).

Söz konusu gazete nüshasında Kemal Kaya Efendi'nin harp öncesi hayatına dair bilgiler verilmiş, Çin'e gelmeden önce temasta bulunduğu kişilere ve Çin ordularına karşı Müslümanların zaferlerindeki payına değinilmiş ve ihtilalin başkomutanı olarak giderek tanınmaya başlanan ve nüfuz kazanan bir isim olduğuna dikkat çekilmiştir.

Kemal Kaya hakkında Tokyo Maslahatgüzarlığından alınan tahrirat ile Hariciye Vekâletinden yazılan cevap suretleri ilgili şahsın bir kita resmi ile beraber Büyük Erkan-ı Harbiye Reisliğine 25 Şubat 1933 tarihinde takdim kılınmıştır (TDA/515/7485-38719-4, 25.02.1933). Tokyo Maslahatgüzarı bu yazıda bahsedilen şeylerin hakikate ne dereceye kadar uyabildiği hakkında hiçbir haberi bulunmadığını ifade etmektedir. Türk diplomat, Pekin'den Japonya'ya gelmiş olan, I. Dünya Savaşı sırasında sürgündeki Hindistan Hükümeti olarak görev yapan Hindistan Geçici Hükümeti Başkanı Raja Mahendra Pratap'tan bu hususta bir haberi bulunup bulunmadığını sormuştu. Pratap, Pekin'e dönüşünden sonra pek çok kez sorup soruşturduğu halde bu hususa ve Kemal Kaya isminde bir Türk'ün Doğu Türkistan'da bulunduğu dair en ufak bir haber alamadığını bildirmişti. Hariciye Vekâletine gönderilen yazının sonunda "ismi etrafında birçok güvültü yapılmak istenilen ve Kaya Kemal diye anılan şahıs hakkında fırsat buldukça alınacak haberleri iyice tetkik edebilmek için bu zat hakkında Erkan-ı Harbiye-i Umumiye'de bulunması tabii olan malûmatın verilmesi" talep edilmekteydi (TDA/515/7485-38719-5, 06.01.1933).

Tokyo Maslahatgüzarlığının Kemal Kaya hakkında malumat talebini içeren 6 Ocak 1933 tarihli tahriratına Hariciye Vekâleti tarafından 25 Şubat 1933 tarihli yazıyla cevap verilmiştir. Kaya Kemal ve Kurban Ali namındaki şahıslar hakkında Hariciye Vekâletindeki mevcut malumat aşağıdaki şekilde arz edilmiştir:

"Kaya Kemal harb-i umumide Ruslara esir düşmüş Rusya'da Bolşevik idaresinin teessüsü üzerine Çin'e iltica etmiştir. Kemal, 1925'te Harbin'deki Tatar mektebinde Fransızca muallimliği yapmakta iken sarboşluğundan dolayı menkûnünü kaybetmiş ve 1926 senesinde Pekin'deki müslüman mektebinde Türkçe muallimliğine tayin edildiği halde aynı sebepten dolayı vazifesinden çıkarılmıştır. Merhum müteakiben Çin müslümanlarının reisi addolunan General Ma Fu-şan'ın (Ma Fu-yuan) oğlu Ma Fun Kui'nin ordusuna muallimlik etmek üzere hizmete alınması için teşebbüsatta bulunmuş ve bu talep kabul edilerek vazifesine iltibaki zımnında kendisine müteaddit defalar müracaatta bulunulmuş ise de yine ayyaşlığı hasebiyle bu davetlere icabet etmemiştir. Kaya Kemal bir müddet sonra Tokyo Maslahatgüzarlığımıza müracaat ederek vatana avdet arzusunun izhar etmiş ve bu talep kabul ve memlekete avdeti temin olunduğu halde bundan da sarfınazar eylemiştir. 1928 senesinde Milli Müdafaa Vekâleti tarafından ecnebi hizmete girdiğinden dolayı Divan-ı Harpte muhakemesi icra edilmek üzere kendisine maslahatgüzarlığımız vasıtası ile celpname gönderilmiştir. Merhum celpnameyi imza eylemiş ve fakat yine Türkiye'ye dönmemiştir, o tarihten beri gerek Tokyo gerek Nankin Maslahatgüzarlıkları ile münasebatını büsbütün kesmiştir.

Yukarıda da arz edildiği veçhile Kemal işrete fevkalade münbemil büyük kabiliyet göstermeyen bir adamdır.

Kurban Ali'ye (Kurban Gali) gelince, bu adam da bir müddet Tokyo Maslahatgüzarlığımıza gidip gelmekte idi. Muabahren gerek Mançuriye gerek Çin'e vaki seyahatlerinde kendisinin Türkiye'nin resmi mümessili olduğu tarzında bazı ifadatta bulunduğu haber alındığından bir daha sefarete gelmemesi kat'iyen tenbih edilmiştir. Kurban Ali sözüne inanılmaz, serseri ruhlu bir adamdır. Japonlardan muavenet gördüğü muhakkaktır efendim." (TDA/515/7485-38719-3, 25.02.1933).

Tokyo Maslahatgüzarlığının talebi üzerine Hariciye Vekâletinden gönderilen cevap yazısında Kemal Kaya Efendi'ye ilişkin önemli detaylara yer verilmiştir. Belgeden anlaşıldığı kadarıyla farklı tarihlerde yapmış olduğu muallimlik vazifelerinde içkiye aşırı düşkün olması sebebiyle vazifesini yitiren Kemal Kaya Efendi, söz konusu hususiyetinden dolayı muallimlik mesleğini kesintisiz şekilde icra edememiştir. Memleketine dönmek arzusuyla Türk temsilcilikleri ile iletişime geçmesine rağmen harp divanında yargılanma tehlikesi hasebiyle ülkeye dönüşü mümkün olmamış, bunun üzerine Kemal Kaya Efendi Türk makamlarıyla münasebeti kesmiştir. Vekâlet belgesinde menfi yönleriyle bahis olunan Kurban Ali hakkında detaylı bilgiler ortaya konmamıştır. Bu bakımdan Kemal Kaya Efendi ile münasebeti olup olmadığı netlik kazanmamaktadır.

Tokyo Büyükelçiliğinden Hariciye Vekâletine gönderilen Daimî Maslahatgüzar ve Orta Elçi imzalı yazıda “*Kaiten-jiho (Radikal tanzimat)*” ismi altında on günde bir çıkan mecmuanın 25 Haziran 1933 tarihli nüshasında “*Sincan istiklali ve kırmızı Rus komplosu hakkında hakikat*” başlığı altında çıkan bir yazının Türkçeye çevrilmiş bir sureti gönderilmiştir (TDA/515/7485-38719-2, 26.06.1933). Hariciye Vekâletinden Büyük Erkân-ı Harbiye Reisliğine gönderilen 25 Şubat 1933 tarihli tezkireye zeyl olarak “*Kaya Kemal namındaki şahsın Çin Türkistanı isyanında oynadığı rol hakkında bir Japon gazetesinde intişar eden makalenin Türkçeye mütercem sureti*” takdim edilmiştir (TDA/515/7485-38719-1, 27.07.1933). Söz konusu mecmuanın Türkçeye çevrilmiş sureti aşağıda aktarılmıştır:

Sinkiang istiklali ve kırmızı-Rus komplosu hakkında hakikat.

“Sinkiang istiklali haberini veren ve ikinci kânun 1933 ayının ortalarına doğru patlamış olan Müslümanlar ihtilali, Sovyet Birleşik Cumhuriyetlerinin tertibatı altında yapılmış bir manevradır. Moskovadaki Tass Ajansı, bu kırmızı komplodan bahsederken Sovyetlerin maksatlarını şöyle naklediyordu: Japonya tarafından Mançurya’da tatbik olunan politika nevinden bir politika takip ederek Sovyet Birleşik Cumhuriyetleri ile Çin arasında bir orta devlet vücuda getirmek için Sinkiang vilayetinde müstakil bir hükümet tesis etmeye uğraşan bir şahsiyet vardır. Emperyalist olan bu şahsiyet Rusya’nın ta kendisidir. Sinkiang vilayetini istila eden kırmızı ordular, Japon orduları tarafından dağıtılmış olan General Su’nun eski askerleridir. Asilerin kuvveti dört bin kişi olarak tahmin edilmekte ve bunlar Kaya Kemal’in yüksek kumandası altında çalışan kırmızı zabitler tarafından idare olunmaktadır. Bu hareketin başı olan Kaya Kemal, Dünya harbi sırasında Rusya’ya girmiş ve bunun neticesi olarak nişanlı komünistlerden biri olmuş olan bir Türktür. Yılmaz cesareti ve parlak zekâsı ile Kaya Kemal, Müslüman kuvvetlerini takviye ve yavaş yavaş çoğaltmağa muvaffak olmuştur. Kaya Kemal şimdi Çin komünist fırkasına mübimmat tedarik etmekle ve üçüncü enternasyonal ile bu fırka arasında mühim irtibat vazifesini yapmakla meşguldür. Mançukuo hükümetinin sağlam mevcudiyeti sayesinde ki kırmızı istilanın Şarkî Mançurya yolu ile ilerlemesinin önüne geçilmişti. Fakat Rusya şimdi, Çin’i arkasından vurmaktan ibaret olan yeni Uzak Şark politikası ile bütün Çin’i Bolşevize etmek olan müthiş politikasını yeniden hakikat haline getirmeye uğraşmaktadır.” (TDA/515/7485-38719-2, 26.06.1933).

Kaiten-jiho mecmuasında yayınlanan yazıda Doğu Türkistan’daki isyancılara komuta ettiği belirtilen Kemal Kaya Efendi’nin Rusya’da sayılı komünistlerden biri olduğuna değinilmekte, siyasi ve askeri kabiliyetlerinden sitayiş ile söz edilmektedir.

Kemal Kaya Efendi’nin sonraki süreçteki yaşamına dair kaynaklarda sarıh bir malumat bulunmamaktadır. Georg Vasel’e göre Kemal Kaya Efendi, 1934’te Sovyet yanlısı güçler tarafından Kumul’da yakalandı ve Urumçi’ye gönderildi. Ancak hapsedilmek ya da idam edilmek yerine Doğu Türkistan’da Yol Yapım Komiseri olarak atandığı ifade ediliyordu. Bu nedenle Vasel, onun bir Sovyet ajanı olabileceğini ve sonraki akıbetinin de bilinmediğini belirtmiştir (Forbes, 1986: 242). Seyfettin Azizi’nin aktardığına göre Kemal Kaya Efendi, Doğu Türkistan valisi Şeng Şisey’in eline geçmiş ve hapisanede vefat etmiştir. (İnayet, 2000, s. 323).

Sonuç

Çin Cumhuriyeti döneminde Doğu Türkistan, sözde Cumhuriyet valileri veya savaş beylerinin kontrolü altındaydı. Çinli Müslüman General Ma Zhongying, bizzat Sovyetler Birliği ve Doğu Türkistan’ı içine alan bir İslâmî devlet kurmayı hayal edecek kadar hırslı ve hevesli bir isim olarak dikkat çekmekteydi. General Ma’nın Doğu Türkistan hareketi, burada mukim kardeşlerinin kendisini zalim Jin Shuren’e karşı kurtarıcı olarak görmelerine sebep olacaktı. General Ma’nın ordusunda görev alan Türklere birisi olan Kemal Kaya Efendi, Genelkurmay Başkanı sıfatıyla askeri seferlere iştirak etmişti.

Pan-İslâmî misyon doğrultusunda hareket ettiğini belirten Kemal Kaya Efendi’nin, Doğu Türkistan Valisi Jin’e karşı mücadele etmeye yönelik uzun vadeli bir görüşe sahip olup olmadığı ya da Doğu Türkistan’da bağımsız ve müstakil bir devlet kurmak isteyip istemediği kesinlik kazanmamaktadır. Doğu

Türkistan'daki isyan esasen karmaşık bir meseleydi. Bu hadise Müslüman halkları, kendi güçlerini devam ettirmek isteyen Çinli derebeyleriyle karşı karşıya getirmişti. Bununla birlikte güçler dengesi, pan-Turancı ve İslâmî hareketi, Stalin'in kolektifleştirme politikalarını ve Japon genişlemesinin Sovyetlerin Orta Asya'ya müdahale etme isteği üzerindeki etkisini de içine alan kapsamlı bir fenomendi. Böylesi bir süreç içerisinde Kemal Kaya Efendi, Çinli Müslümanların ihtilal merkezi haline gelmişti.

Türk Diplomatik Arşivi ve diğer kaynaklar göz önüne alındığında Kemal Kaya Efendi'ye ilişkin bazı hususlar netlik kazanmaktadır. Kemal Kaya'nın Birinci Dünya Savaşında Kafkas cephesinde Ruslara esir düştüğü, esaretini müteakip Sibiryaya gönderildiği ve burada nüfuzlu komünistlerden olduğu, oradaki çeşitli temasları sonucu rotasını Çin'e çevirdiği bilinmektedir. Literatürdeki bir görüş Kemal Kaya'nın Japon bağlantıları üzerinde şekillenmektedir. Fakat bu görüşün aksine Japon bağlantılarını ortaya koymak için coğrafi ve kronolojik nedenlerin takip edilmesi imkansızken, Sovyet aktivitelerinin keşfinin daha kolay olduğunu ifade etmek yerinde olacaktır. Kemal Kaya'nın Rus çevrelerinde kayda değer ölçüde destek bulunduğu, gerek erken gerekse sonraki dönemdeki aktivitelerinden kolayca anlaşılabilir. Bu husus Türk Diplomatik Arşivinde yer alan Japon neşriyatına dair malumattan da teyit edilebilmektedir.

Kemal Kaya Efendi'nin Çin ordularına karşı Müslümanların zaferlerinde payı olduğu, Müslüman kuvvetlerini takviye ve çoğaltmaya muvaffak olduğu ve bu doğrultuda nüfuzunu giderek genişlettiği anlaşılmaktadır. Kendisi Japonya ve Çin'de bulunan Türk diplomatik kanallarıyla da ilişki kurmuştur. Bu temas sürecinde Türkiye'ye geri dönmek istediği anlaşılan Kemal Kaya Efendi, yabancı hizmetinde görev aldığı için Divan-ı Harpte muhakeme edileceği tehlikesi üzerine vatanına dönememiştir. Bu durumu müteakiben Tokyo ve Nankin maslahatgüzarlıkları ile iletişimi de tamamen kesmiştir. Kemal Kaya'nın yaşamının sonraki dönemine ilişkin Türk Diplomatik Arşivinde bir malumat bulunmamakla birlikte diğer kaynaklarda çelişkili ve teyide muhtaç bilgiler yer almaktadır.

Etik Beyan

"Yeni Arşiv Belgeleri Işığında Kemal Kaya Efendi" başlıklı çalışmanın yazım sürecinde bilimsel kurallara, etik ve alıntı kurallarına uyulmuş; toplanan veriler üzerinde herhangi bir tahrifat yapılmamış ve bu çalışma herhangi başka bir akademik yayın ortamına değerlendirme için gönderilmemiştir.

Çatışma Beyanı

Çalışmada herhangi bir potansiyel çıkar çatışması söz konusu değildir.

Kaynakça

Arşiv Kaynakları

- Türk Diplomatik Arşivi (TDA)
TDA/515/7485-38719-1, 27.07.1933.
TDA/515/7485-38719-2, 26.06.1933.
TDA/515/7485-38719-3, 25.02.1933.
TDA/515/7485-38719-4, 25.02.1933.
TDA/515/7485-38719-5, 06.01.1933.

Dijital Kaynaklar

- Türkiye Cumhuriyeti Tokyo Büyükelçiliği (2023).
Erişim adresi: <http://tokyo.be.mfa.gov.tr/Mission/MissionChiefHistory>

Araştırma ve İnceleme Eserler

- Cable, M. ve French, F. (1947). *The Gobi Desert*. London: Hodder and Stoughton.
Févre, G. L. (1935). *An Eastern Odyssey: The Third Expedition of Haardt and Andonin-Dubreuil*. London: Victor Gollancz.
Forbes, A. D. W. (1986). *Warlords and Muslims in Chinese Central Asia: A Political History of Republican Sinkiang 1911-1949*. Cambridge: Cambridge University Press.
Hedin, S. (1936). *Big Horse's Flight: The Trail of War in Central Asia*. New York: E. P. Dutton and Co.
Hedin, S. (1944). *History of the Expedition in Asia, 1927-1935*. c. III, Stockholm: Elanders Boktryckeri Aktiebolag.
İnayet, A. (2000). Osmanlı ve Cumhuriyet Döneminde Türk-Uygur İlişkileri Üzerine (1861-1934). *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, IV, 319-324.
Miller, M. B. (1994). *Shanghai on the Metro: Spies, Intrigue, and the French Between the Wars*. Berkeley: University of California Press.
Millward, J. A. ve Tursun, N. (2004). Xinjiang: China's Muslim Borderland. İçinde S. Frederick Starr (Edt.), *Political History and Strategies of Control, 1884-1978* (ss. 63-98). Armonk & New York & London: M.E. Sharpe.

- Nyman, L.E. (1977). *Great Britain and Chinese, Russian and Japanese Interests in Sinkiang, 1918-1934*. Malmö: Esselte studium.
- Oraltay, H. (1976). *Kazak Türkleri: Hürriyet Uğrunda Doğu Türkistan*. İstanbul: Türk Kültürü Yayını.
- Petro, W. (1933). Mongolia, Kansu, and Sinkiang as seen by a member of the Haardt-Citroën expedition. *Journal of The Royal Central Asian Society*, 20:2, 205-219.
- Powell, J. B. (1936). *Who's Who in China: Biographies of Chinese Leaders*. Shanghai: The China Weekly Review.
- Taşğıl, A. (2012). Türkistan. *DİA*, c. 41, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 556-560.
- Wu, A. K. (1984). *Turkistan Tumult*. Hong Kong: Oxford University Press.

EXTENDED ABSTRACT

The Chinese governors who ruled East Turkestan had been following harsh policies towards the people for a long time. After Yang Zengxin, who was the governor from 1911-1928, Jin Shuren (1928-1933) took office. Complaints from Yang and Jin's horrific mismanagement triggered a region-wide fire in East Turkestan in 1931. Muslim General Ma Zhongying, who had an important influence in China, was the commander of the New 36th Division (National Revolutionary Army). General Ma was highly respected by the Muslim population, especially in Kansu and East Turkestan. General Ma, engaged in an alliance effort to overthrow Governor Jin Shuren, had made several contacts. General Ma received information about the political situation in East Turkestan from two Turks who had traveled from Urumqi to northwest Kansu in early 1931. It is known that these people came from İstanbul. These two people later joined Ma's military headquarters, and one of them, Kemal Kaya Efendi, became Ma's Chief of Staff. Kemal Kaya Efendi had fought in the First World War and he had the memories of this war. Kemal Kaya Efendi, who assisted him in General Ma's activities, was an intellectual person who spoke fluent French, German, and English. Kemal Kaya Efendi is thought to be from İstanbul. After military training in France and Germany, he served on the Caucasian front in the First World War, under the command of German Colonel von Epp, until he fell into Russian captivity, and then served during the Russian Civil War. It is estimated that Kemal Kaya encouraged General Ma's invasion of Sinkiang in 1931 to take revenge on the East Turkestan Governor Jin Shuren. Kemal Kaya Efendi served as General Ma's chief of staff. His contribution to General Ma's war effort was enormous. This was because Kemal Kaya Efendi had served in the German Imperial Army as a staff officer under von Epp in Elbing and later in the Caucasus before he went to Paris, where he graduated from the French Military Academy. While advancing toward Kemal Kaya and General Ma Kansu, they organized their forces and formed a large army of eight to ten thousand men. Thanks to Kemal Kaya's talent, General Ma soon extended his rule in northwestern Kansu to the borders of East Turkestan and took control of the three wealthy cities of Ganzhou, Suzhou, and Ansi. This situation facilitated the reorganization of the army, the establishment of strict discipline, and the preparation for the East Turkestan campaign. Two Turkish staff members of General Ma weighed in on a campaign that would threaten the territory of their enemy, Governor Jin. General Ma made a hasty decision to turn away from Turkestan and set out for Ningxia. However, Turkish advisers, by their influence on the General, gradually turned his attention to East Turkestan, the geography where his desires lay. Kemal Kaya Efendi stated that he acted in line with the Pan-Islamic mission. It is not certain whether he wants to establish an independent state in East Turkestan. When the Turkish Diplomatic Archive and other sources are taken into account, some aspects of Kemal Kaya Efendi become clear. It is known that Kemal Kaya was captured by the Russians on the Caucasian front in the First World War, was sent to Siberia after his captivity, where he was one of the influential communists, and then went to China. One view in the literature focuses on Kemal Kaya's Japanese connections. Contrary to this view, it should be noted that while it is impossible to investigate geographical and chronological reasons to reveal Japanese connections, Soviet activities are easier to discover. It can easily be seen from his early and later activities that Kemal Kaya received considerable support in Russian circles. This issue can also be confirmed by the information on Japanese publications in the Turkish Diplomatic Archive. It is understood that Kemal Kaya had a share in the Muslim victories against the Chinese armies, succeeded in reinforcing and multiplying the Muslim forces, and gradually expanded his influence in this direction. He also established relations with the Turkish diplomatic missions in Japan and China. Kemal Kaya, who was understood to want to return to Turkey during this contact process, could not return to his homeland due to the danger that he would be tried in the court of war as he took part in foreign service. Following this situation, he completely cut off communication with the Tokyo and Nankin chargé d'affaires. There is no information in the Turkish Diplomatic Archive regarding the later period of Kemal Kaya's life, and there is contradictory and confirmatory information in other sources.

Ekler

Ek-1: Kemal Kaya Efendi (TDA/515/7485-38719-5, 06.01.1933).

Ek-2: Kemal Kaya Efendi'nin Genelkurmay Başkanı olarak hizmetinde çalıştığı Çinli Müslüman General Ma Zhongying (Hedin, 1936, s. III).

Ek-3: Hariciye Vekâletinden Tokyo Maslahatgüzarlığına yazılan ve Kemal Kaya Efendi hakkındaki malumatı ihtiva eden yazı (TDA/515/7485-38719-3, 25.02.1933).

Rapt numarası 28966-140		Kaydettim 1		Çin A.T.d. 74		2	
Hariciye Vekâleti D. v. Ş. II. Müdiriyeti							
Evrakın numarası 28973	Subesinin başvekilinin numarası	Subesinin başvekilinin numarası	Subesinin başvekilinin numarası	Subesinin başvekilinin numarası	Subesinin başvekilinin numarası	Subesinin başvekilinin numarası	Subesinin başvekilinin numarası
Evrakın tarihi 25-2-33							
Hulâsa							
Tokyo Maslahatgüzarlığına							
6 E.Sani 933 tarihli ve 698/5 numaralı tahrirat cevabıdır.							
Kaya Kemal ve Kurban Ali isimindeki şahıslar hakkında Vekâletimizde mevcut malumat aşağıda arz edilir.							
Kaya Kemal Harbi umumiye Ruslara esir düşmüş ve 1926 senesinde Pekindeki müallim mektebinde Türkçe müallimliğine tayin edildiği halde aynı sebepten dolayı vazifesinden çıkarılmıştır. Merhum müteakiben Çin müallimlerinin reisi addolunan General Ma Egan'ın oğlu Ma Egan'ın ordusuna müallimlik etmek üzere hizmete alınması için teğebbüsatta bulunmuş ve bu talep kabul edilerek vazifesine							
iltihakı şüphesiz kendisine müteaddit defalar müracaatta bulunmuş isede yine ayyaşlığı hesabına bu davetlere icabet etmemiştir.							
Kaya Kemal bir müddet sonra Tokyo Maslahatgüzarlığına müracaat ederek vatana avdet arzunu ihtar etmiş ve bu talep kabul vemenlekte avdeti temin olundığı halde bundan da sarfınazar eylemiştir. 1928 senesinde Milli Müdafaa Vekâleti tarafından ecnebi hizmete girdiğinden dolayı Divanı Harpte muhakemesi icra edilmek üzere kendisine Maslahatgüzarlığımız vasıtasile celpmeye gönderilmiştir. Merhum celpmeyi imza eylemiş ve fakat yine Türkiyeye dönmemiştir, o; tarihtenberi gerek Tokyo gerek Nankin Maslahatgüzarlıkları ile münasebatını bütünlüde kesmiştir.							
Yukarıda da arz edildiği vechile Kemal ispete fevkalade mühimlik büyük kabiliyet göstermeyen bir adamdır.							
2 - Kurban Aliye gelince, bu adam da bir müddet Tokyo Maslahatgüzarlığına gidip gelmekte idi. Muahharen gerek Mançuriye gerek Çine vaki seyahatlerinde kendisinin Türkiye'nin resmî mümessili olduğu tarzında bazı ifadatta bulunduğu haber alındığından bir daha sefere gelmesi katiyen tenbih edilmiştir. Kurban Ali sözüne inanılmaz, sersepi ruhlı bir adamdır. Japonlardan muavenet gördüğü muhakkaktır efendim.							